

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА
Кафедра екології та безпеки життєдіяльності

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор з науково-педагогічної роботи
_____ М. І. Мальований
“ _____ ” _____ 2019 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Безпека життєдіяльності»

освітній ступінь: молодший бакалавр
спеціальність: 075 «Маркетинг»
факультет: економіки і підприємництва

Умань – 2019 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності та охорона праці» для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 075 «Маркетинг» – Умань, Уманський НУС. – 2019 р. – 20 с.

Розробник: Сорока Л. В., к. с.-г. наук, ст. викладач кафедри екології та безпеки життєдіяльності;

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри екології та безпеки життєдіяльності

Протокол № 1 від "30" серпня 2019 року.

Завідувач кафедри

С. П. Сонько

(підпис)

“ ” _____ 2019 року

Схвалено науково-методичною комісією факультету економіки і підприємництва

Протокол від «30» серпня 2019 року № 2

Голова

(підпис)

Л.В. Смолій

«30» серпня 2019 року

© Сорока Л. В.,
© Уманський НУС, 2019 рік.

1. Опис навчальної дисципліни

«Безпека життєдіяльності»

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»	Нормативна	
Модулів – 2	Спеціальність: 075 «Маркетинг»		
Змістових модулів – 2		1-й	–
Загальна кількість годин – 90		Семестр	
		1-й	–
		Лекції	
		16 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		28 год.	8 год.
		Лабораторні	
		– год.	– год.
		Самостійна робота	
		46 год.	78 год.
		Індивідуальні завдання:	
		– год.	
		Вид контролю: залік	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 5 самостійної роботи студента – 3	Освітній ступінь: молодший бакалавр		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 48,8:51,1

для заочної форми навчання – 13,3:86,6

2.1. «Безпека життєдіяльності»

Метою вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності» є теоретична та практична підготовка майбутніх фахівців щодо створення безпечних умов діяльності і життя, опанування принципів гармонійного розвитку особистості і сталого розвитку суспільства.

Завдання вивчення дисципліни передбачає теоретичну і практичну підготовку студентів для виявлення позитивного та негативного впливу на життєдіяльність та здоров'я людини зовнішніх та внутрішніх факторів, обґрунтування оптимальних умов та принципів життя.

Програма вивчення нормативної дисципліни «Безпека життєдіяльності» складена відповідно до місця та значення дисципліни за структурно-логічною схемою, передбаченою освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра і охоплює всі змістовні модулі, визначені анотацією для мінімальної кількості годин, передбачених стандартом.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен

Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, під час практичної діяльності або у процесі навчання, яка передбачає застосування теорій та методів проведення моніторингу, запобігання виникненню аварій, надзвичайних ситуацій, нещасним випадкам (на виробництві) і професійним захворюванням, оцінювання їх можливих наслідків та їх ліквідування.

Фахові компетентності:

- функцій держави, форм реалізації цих функцій, правових основ цивільного захисту, охорони праці; дотримання основних принципів здійснення цивільного захисту та державної політики з питань охорони праці
- здатність оперувати термінами та визначеннями понять у сфері цивільного захисту, охорони праці; основними положеннями, вимог та правил стосовно проведення моніторингу, організування та впровадження заходів щодо запобігання, ліквідування надзвичайних ситуацій.
- здатність до застосовування тенденцій розвитку техніки і технології захисту людини, матеріальних цінностей і довкілля від небезпек техногенного і природного характеру та обґрунтованого вибору засобів та систем захисту людини і довкілля від небезпек
- здатність оперувати фізичними та хімічними термінами, розуміти сутність математичних, фізичних та хімічних понять та законів, які необхідні для здійснення професійної діяльності.
- здатність організувати нагляд (контроль) за додержанням вимог законодавства у сфері цивільного захисту, техногенної, промислової безпеки та охорони праці.
- здатність до оцінювання ризиків виникнення та впливу надзвичайних ситуацій на об'єктах суб'єкта господарювання та ризиків у сфері безпеки праці.

- здатність обґрунтовано обирати та застосовувати методи визначення та контролю фактичних рівнів негативного впливу уражальних чинників джерел надзвичайних ситуацій на людину і довкілля.

- здатність до аналізу й оцінювання потенційної небезпеки об'єктів, технологічних процесів та виробничого устаткування для людини й навколишнього середовища

- здатність до розуміння механізму процесів горіння і вибуху, обставин, дій та процесів, що спричиняють виникнення надзвичайної ситуації.

- здатність обґрунтовувати та розробляти заходи, спрямовані на запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, захист населення і територій від надзвичайних ситуацій, забезпечення безпечної праці та запобігання виникненню нещасних випадків і професійних захворювань

- здатність прогнозувати і оцінювати обстановку в зоні надзвичайної ситуації (аварії) та тактичні можливості підрозділів, що залучаються до ліквідування надзвичайної ситуації (аварії)

- здатність до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у разі їх виникнення

- здатність організувати радіаційний, хімічний та біологічний захист населення, інженерне забезпечення процесу виконання аварійно-рятувальних робіт.

- здатність до використання основних методів та засобів управління, зв'язку та оповіщення під час загрози або виникнення надзвичайних ситуацій.

- готовність до застосовування та експлуатації технічних систем захисту, засобів індивідуального та колективного захисту людини від негативного впливу небезпечних чинників надзвичайної ситуації, дії небезпечних і шкідливих виробничих чинників

- здатність до організації безпечної експлуатації техніки, устаткування, спорядження у сфері професійної діяльності, створення безпечних і здорових умов праці

- здатність організувати та проводити навчання працівників підприємств, установ та організацій і населення до дій в умовах надзвичайних ситуацій

- здатність надавати домедичну допомогу постраждалим особам

- здатність до читання та виконання ескізів та креслень, застосування комп'ютерної графіки в сфері професійної діяльності

Загальні компетентності:

- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні

- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати

різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу
- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово
- здатність спілкуватися іноземною мовою
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних

джерел

навички міжособистісної взаємодії

- здатність працювати як в команді, так і автономно
- навики здійснення безпечної діяльності
- прагнення до збереження навколишнього середовища

Програмні результати навчання:

– аналізувати суспільні явища й процеси на рівні, необхідному для професійної діяльності, знати нормативно-правові засади забезпечення цивільного захисту, охорони праці, питання нормативного регулювання забезпечення заходів у сфері цивільного захисту та техногенної безпеки об'єктів і територій.

– застосовувати отримані знання правових основ цивільного захисту, охорони праці у практичній діяльності

– пояснювати процеси впливу шкідливих і небезпечних чинників, що виникають у разі небезпечної події; застосовувати теорії захисту населення, території та навколишнього природного середовища від уражальних чинників джерел надзвичайних ситуацій, необхідні для здійснення професійної діяльності знання математичних та природничих наук

– обирати оптимальні заходи і засоби, спрямовані на зменшення професійного ризику, захист населення, запобігання надзвичайним ситуаціям.

– передбачати екологічно-збалансовану діяльність, необхідний рівень індивідуальної безпеки та психічного здоров'я у разі виникнення типових небезпечних подій

– визначати технічний стан зовнішніх та внутрішніх інженерних мереж та споруд для оцінювання відповідності його вимогам цивільного захисту та техногенної безпеки

– класифікувати речовини, матеріали, продукцію, процеси, послуги та суб'єкти господарювання за ступенем їх небезпечності

– ідентифікувати небезпеки та можливі їх джерела, оцінювати ймовірність виникнення небезпечних подій та їх наслідки

– пояснювати номенклатуру, класифікацію та параметри уражальних чинників джерел техногенних і природних надзвичайних ситуацій та результати їх впливів.

– обирати оптимальні способи та застосовувати засоби захисту від впливу 10 негативних чинників хімічного, біологічного і радіаційного походження

– оцінювати технічні показники та визначати стан аварійно-рятувальної техніки, засобів зв'язку, устаткування та обладнання

- знати типи автоматизованих систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення, загальні технічні характеристики та вимоги до застосування систем управління, зв'язку та оповіщення у надзвичайних ситуаціях

- демонструвати вміння щодо проведення заходів з ліквідування надзвичайних ситуацій та їх наслідків, аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт

- аналізувати і обґрунтовувати інженерно-технічні та організаційні заходи щодо цивільного захисту, техногенної та промислової безпеки на об'єктах та територіях

- пояснювати вимоги щодо убезпечення та захисту суб'єктів господарювання, положення та вимоги щодо безпечності, ідентифікації, паспортизації та ведення реєстрів об'єктів підвищеної небезпеки та потенційно небезпечних об'єктів

- застосовувати заходи цивільного захисту: з інформування та оповіщення населення; стосовно укриття населення у захисних спорудах цивільного захисту; щодо евакуювання населення із зони надзвичайної ситуації та життєзабезпечення евакуйованого населення в місцях їх безпечного розміщення.

- передбачати безпечну роботу газодимозахисної служби, експлуатацію комплектів засобів індивідуального захисту рятувальників

- організовувати та проводити навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, заняття з особовим складом підрозділу; доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення та власний досвід у сфері професійної діяльності

- знати властивості горючих речовин і матеріалів, механізм виникнення процесів горіння і вибуху

3. Програма навчальної дисципліни

3.1. «Безпека життєдіяльності»

Модуль. 1. Правові та організаційні питання з безпеки життєдіяльності

Змістовий модуль 1. Наукові основи безпеки життєдіяльності

Тема 1. Теоретичні основи безпеки життєдіяльності

Об'єкт та предмет безпеки життєдіяльності (БЖД). Основні завдання науки про безпеку людини, історія її розвитку. Життєдіяльність як фізіологічно-структурне поняття, її суть, взаємозв'язки та взаємозалежності. Взаємозв'язок життєдіяльності з навколишнім середовищем в системі «людина–середовище–діяльність». Принципи забезпечення діяльності. Основні поняття та визначення БЖД. Поняття небезпеки, безпеки, ризику та їх взаємозв'язки. Небезпека як основний фактор, що визначає рівень безпеки. Системний підхід у безпеці життєдіяльності. Сучасні проблеми життєдіяльності.

Концепція допустимого ризику. Принципи забезпечення безпечної життєдіяльності

Ризик. Індивідуальний та соціальний ризик. Концепція ризику. Методи визначення ризику. Прийнятний ризик та безпека. Класифікація негативних чинників та визначення їхнього рівня в індивідуальній діяльності. Методика прогнозування можливості виникнення негативних чинників в індивідуальній діяльності. Принципи, методи та засоби забезпечення безпечної життєдіяльності.

Тема 2. Людина в системі «людина – середовище»

Структурно-функціональна організація людини з точки зору взаємодії її з оточуючим середовищем

Здоров'я людини, як медико-біологічна та соціальна категорія. Гомеостаз – як особливий механізм захисту організму людини. Внутрішній і зовнішній вплив на організм людини. Захворювання, які викликаються факторами оточуючого середовища. Гранично допустимий вплив шкідливих факторів на людину. Синергізм (ефект перевищення сумарної дії) та антагонізм (ефект нейтралізації дії) шкідливих факторів. Біоритми та їх роль в життєдіяльності людини. Психічні характеристики особистості. Психофізіологічний стан людини та вплив на нього наркотичних, лікарських та ін. речовин.

Вплив діяльності людини на навколишнє середовище

Загальна характеристика впливу людини на планетарні та космічні ресурси. Забруднення атмосфери. Руйнування озонового шару. Вплив діяльності людини на водні ресурси. Вплив діяльності людини на ґрунт, рослинність, фауну та кліматичні ресурси. Деградація оточуючого середовища внаслідок розвитку урбанізації, розширення масштабів та зміни форм ведення господарської діяльності.

Тема 3. Джерела небезпеки життєдіяльності людини та породжені ними фактори

Природні і техногенні небезпеки

Загальні закономірності виникнення природних небезпек. Абіотичні небезпеки: літосферні (землетруси, зсуви, селі, вулкани); гідросферні (повені, снігові лавини, шторми); атмосферні (урагани, зливи, град, тумани, ожеледі, блискавки); космічні (астероїди, сонячне та космічне випромінювання). Біотичні небезпеки (небезпечні рослини, тварини, риби, комахи, грибки, бактерії, віруси). Заразні хвороби рослин та тварин. Небезпечні та шкідливі фактори, породжені природними джерелами небезпеки. Заходи та засоби, спрямовані на запобігання негативної дії природних джерел небезпеки на людину та на системи забезпечення її діяльності.

Соціальні і політичні та комбіновані небезпеки

Загальні закономірності виникнення соціальних та політичних джерел небезпеки. Соціальні небезпеки – небезпеки, викликані низьким духовним та культурним рівнем. Політичні небезпеки: конфлікти на міжнародному та міждержавному рівні, духовне гноблення, політичний тероризм, ідеологічні, міжпартійні, міжконфесійні та збройні конфлікти, війни.

Небезпеки в сучасному урбанізованому середовищі

Небезпечні фактори, причини та небажані наслідки, пов'язані з урбанізацією середовища життєдіяльності людини. Загальні правила користування і поведінки в приміщеннях багатоквартирних житлових будинків та на прибудинковій території. Загальні правила поведінки на вулицях та дорогах, використання транспортних засобів та користування ними.

Модуль. 2. Забезпечення безпечної життєдіяльності

Змістовий модуль 2. Забезпечення безпечної життєдіяльності

Тема 4. Системи формування здоров'я

Основи теорії і практики культури здоров'я людини. Фактори, що забезпечують стабільність здоров'я людини. Прогнозування здоров'я. Захворюваність (інфекційна, неінфекційна, гостра, хронічна) та смертність як показники стану здоров'я населення. Оздоровчі традиційні та нетрадиційні системи, методи оздоровлення. Необхідне фізичне та розумове навантаження і стан здоров'я людини. Методика вивчення рівня здоров'я людини.

Безпека харчування

Вплив харчування на життєдіяльність людини. Теорія харчування. Споживчі властивості та поєднання харчових продуктів. Вимоги до якості та безпека харчових продуктів, продовольчої сировини і супутніх матеріалів. Шляхи надходження шкідливих речовин у харчові продукти. Утворення токсичних речовин у процесі приготування продуктів. Зберігання продуктів та їх обробка. Харчові добавки, як можливі забруднювачі. Нітрати, нітрити, нітрозозаміни в продуктах, шляхи зменшення їх кількості.

Пестициди, їх токсичність. Стимулятори росту та інші хімічні речовини, що застосовуються в сільському господарстві. Важкі метали у продуктах харчування. Радіонукліди в харчових продуктах. Харчування в умовах радіаційного забруднення.

Державне регулювання належної якості та безпеки харчових продуктів та продовольчої сировини. Основні шляхи запобігання забруднення харчових продуктів.

Безпека в умовах кримінальної злочинності та тероризму

Криміногенні ситуації та найбільш характерні випадки їх прояву. Психологія спілкування в конфліктних ситуаціях кримінального характеру. Стан та динаміка розвитку проявів тероризму. Кримінально-правова оцінка тероризму, стратегія захисту від тероризму. Індивідуальні та колективні дії під час терористичних актів.

Невідкладна допомога при нещасних випадках

Роль своєчасно наданої та правильно проведеної першої медичної допомоги в урятуванні життя і здоров'я потерпілого. Медична аптечка. Використання підручних матеріалів при наданні першої медичної допомоги. Порядок проведення реанімаційних заходів. Термін, послідовність та методика проведення штучного дихання та непрямого масажу серця. Перша медична допомога при зовнішніх та внутрішніх кровотечах. Види отруєнь.

Перша медична допомога при переломах і вивихах. Перша медична допомога при опіках, електротравмах та обмороженнях. Види опіків. Перша медична допомога при серцевому нападі, задусі, судомах, непритомності тощо.

Тема 5. Правове забезпечення та управління безпекою життєдіяльності

Правове забезпечення безпеки життєдіяльності. Конституційні основи безпеки: право на життя, працю, свободу, соціальний, громадський та державний захист. Закони, законодавчі та нормативні акти, кодекси та інші регламентуючі безпеку життєдіяльності документи. Система правового захисту та нагляду за дотриманням правової безпеки. Державні органи, відповідальні за забезпечення безпеки життєдіяльності. Відповідальність за порушення законодавства.

Діяльність ООН – основа міжнародної безпеки і безпеки особи. Міжнародне співробітництво України з питань безпеки життєдіяльності та спільних дій у разі транскордонних екстремальних ситуацій. Концепція національної безпеки України. Стратегічний розвиток України у світлі завдань забезпечення сталого розвитку людства.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем лекцій	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1. Правові та організаційні питання з безпеки життєдіяльності												
Змістовий модуль 1. Наукові основи безпеки життєдіяльності												
Тема 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Ризик, як кількісна оцінка небезпек	12	2	4	–	–	6	–	2	–	–	–	12
Тема 2. Природні загрози, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки.	12	2	4	–	–	6	–	2	–	–	–	12
Тема 3. Техногенні небезпеки та їхні наслідки. Типологія аварій на потенційно-небезпечних об'єктах: пожежна безпека, радіаційна безпека, хімічна безпека.	14	2	6	–	–	8	–	–	2	–	–	12

Тема 4. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та особливості. Соціальні та психологічні чинники ризику. Поведінкові реакції населення у надзвичайних ситуаціях	12	2	4	–	–	6	–	–	2	–	–	10
Разом за змістовим модулем 1	52	8	18	–	–	26	–	–	4	–	–	46
Модуль 2. Забезпечення безпечної життєдіяльності												
Змістовий модуль 2. Забезпечення безпечної життєдіяльності												
Тема 5. Правові та організаційні основи охорони праці.	8	2	2	–	–	4	–	–	–	–	–	10
Тема 6. Правові та соціально-психологічні аспекти безпеки праці та її супроводження.	14	2	4	–	–	8	–	–	2	–	–	10
Тема 7. Заходи безпеки та засоби захисту особового складу при виконанні професійних обов'язків.	16	4	4	–	–	8	–	–	2	–	–	12
Разом за змістовим модулем 2	38	8	10	–	–	20	–	–	4	–	–	32
Всього годин	90	16	28	–	–	46	–	4	8	–	–	78

5. Темі практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Основні поняття та визначення БЖД	2	
2	Природні загрози, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки	4	2
3	Техногенні небезпеки та їхні наслідки. Типологія аварій на потенційно-небезпечних об'єктах: 2 11 пожежна безпека, радіаційна безпека, хімічна безпека.	4	2
4	Соціально-політичні небезпеки, їхні види та особливості. Соціальні та психологічні чинники ризику. Поведінкові реакції населення у надзвичайних ситуаціях.	4	2

5	Правові та організаційні основи охорони праці.	2	
6	Правові та соціально-психологічні аспекти безпеки праці та її супроводження.	2	
7	Ризик та небезпека в предметній діяльності	2	
8	Людина як елемент системи “людина – життєве середовище”	2	
9	Небезпеки, пов’язані з використанням горючих, легкозаймистих і вибухонебезпечних речовин та матеріалів	2	
10	Засоби індивідуального та колективного захисту населення	2	2
11	Самодопомога і взаємодопомога в надзвичайних ситуаціях	2	
	Разом	28	8

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» (24.02.1994)	4	8
2	Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»	4	6
3	Закон України «Про охорону праці» (04.10.1992)	4	8
4	Закон України «Про пожежну безпеку» (17.12.1993)	4	6
5	Постанова Кабінету Міністрів України № 1099 від 15 липня 1998 року «Про порядок класифікації надзвичайних ситуацій»	4	10
6	Постанова Кабінету Міністрів України № 1198 від 03.08.1998 «Про єдину державну систему запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру»	4	6
7	Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров’я» (19.11.1992)	6	10
8	Закон України «Про охорону атмосферного повітря» (16.10.1992)	4	6
9	Закон України «Про захист населення і території від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру»	4	4
10	Закон України «Про захист людини від впливу	4	8

	іонізуючих випромінювань»		
11	Закон України «Про правові засади цивільного захисту» (2004 р.)	4	6
	Разом	46	78

7. Методи навчання

Репродуктивний метод. До нього відносять вживання вивченого на основі правила або зразка. Діяльність учнів носить алгоритмічний характер, тобто виконується по інструкції, розпорядженням, правилам в аналогічних, схожих з показаним зразком, ситуаціях.

Частково-пошуковий або евристичний метод. Він полягає в організації активного пошуку вирішення висунутих в навчанні (або самостійно сформульованих) пізнавальних завдань під керівництвом педагога або на основі евристичних програм і вказівок. Процес мислення набуває продуктивного характеру, але при цьому поетапно прямує і контролюється педагогом або самими учнями на основі роботи над програмами (у тому числі і комп'ютерними) і навчальними посібниками. Один з різновидів цього методу - евристична бесіда - спосіб активізації мислення, збудження інтересу до пізнання на семінарах і колоквиумах.

Метод проблемного навчання. Доцільно використовувати для розвитку творчих здібностей студентів. Вирішення проблемних ситуацій виховує у студентів критичне мислення до загальноприйнятих норм поведінки в навколишньому природному середовищі, доводить необхідність їх застосування, сприяє систематизації знань, розвиває бережливе ставлення та естетичне сприйняття природи .

Природоохоронна діяльність. Діяльність в екології поділяється на навчальну і практичну природоохоронну. Особливостями навчальної діяльності є організація її педагогом відповідно до вимог навчальних програм, в яких розкрито рівень знань та умінь студентів, засвоєння ними знань. Практична природоохоронна діяльність в сучасній вищому навчальному закладі будується на засадах комплексного розкриття проблем охорони природи; взаємозв'язку теоретичних знань з практичною діяльністю студентів у цій галузі; включення екологічних аспектів у структуру предметних, спеціальних тем та інтегрованих курсів, які розкривають взаємодію суспільства і природи; поєднання аудиторних занять з безпосереднім спілкуванням з природою (екскурсії, екологічні практикуми, польові табори тощо); використання проблемних методів навчання (рольові ігри, екологічні клуби та ін.); поєднання аудиторної, позааудиторної і самостійної природоохоронної роботи. Отже, використання активних методів у навчально-виховному процесі забезпечує умови для ефективного формування у студентів екологічних знань, поглядів, переконань, ціннісних установок щодо бережливого ставлення до природи та сприяє екологічному вихованню майбутніх педагогів.

8. Методи контролю

Поточний контроль знань є органічною частиною всього педагогічного процесу і слугує засобом виявлення ступеня сприйняття (засвоєння) навчального матеріалу. Управління навчальним процесом можливе тільки на підставі даних поточного контролю.

Модульний контроль знань є показником якості вивчення окремих розділів, тем і пов'язаних з цим пізнавальних, методичних, психологічних і організаційних якостей студентів. Його завдання - сигналізувати про стан процесу навчання студентів для вжиття педагогічних заходів щодо оптимального його регулювання.

Підсумковий контроль являє собою залік студентів з метою оцінки їх знань і навичок у відповідності до моделі молодшого спеціаліста. Основними формами контролю знань студентів є контроль на лекції, на семінарських і практичних заняттях, у позааудиторний час, на консультаціях, заліках і іспитах.

9. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота							Сума
ЗМ1				ЗМ			
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	
10	15	15	10	20	15	15	100

10. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

Модульна програма, рекомендована література, методичні вказівки для проведення практичних робіт, комп'ютерні слайди та мультимедійні фрагменти технологічних операцій, конспекти лекцій, а також наочні методичні матеріали.

12. Рекомендована література

12. Рекомендована література

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізм забезпечення) / О.І. Барановський, - К.: КНТЕУ, 2004. – 759 с.
2. Васильців Т.Г. Фінансово-економічна безпека підприємства України: стратегія та механізми забезпечення: моногр./ Т.Г. Васильців, В.І. Волошиг, О.Р. Бойкевич, В.В. Каркавчук. – Львів : ВИДАВНИЦТВО, 2012. – 386 с.

3. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: моногр. , З.С. Варналій, Д.Д. Буркальцева і О.С. Наєнко /за заг. ред. проф. З.С.Варналія . – К.: Знання України, 2011. – 299 с.
4. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави : національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення: моног. / М.М. Єрмошенко. – К.: ВЦ КНТЕУ, 2001. – 2001. – 309 с.
5. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
6. Конституція України : ухвалено на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. — К. : Просвіта, 1996. — 80 с.
7. Копан О.В. Забезпечення внутрішньої безпеки України: теоретикоуправлінські засади. Введення в поліцейську стратегію: Монографія. – К.: НАВСУ, 2001. – 424 с.
8. Ліпкан В.А. Національна безпека України: нормативно-правові аспекти забезпечення / В.А. Ліпкан. – К.: Текст, 2003. – 180 с.
9. Ліпкан В.А. Теоретично-методологічні засади управління у сфері національної безпеки України: моногр. / В.А. Ліпкан. – К.: Текст, 2005. – 350 с.
10. Ліпкан В.А. Теорія національної безпеки / В.А. Ліпкан : підручник. – К.: КНТ, 2009. – 637 с.
11. Ліпкан В. Тероризм і національна безпека України. — К.: Знання, 2000. — 184 с.
12. Маляренко Т. безпека людини у мінливому світі: моногр./ Т. Маляренко. – Донецьк: ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 200 с.
13. Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтіян. – К.: вид-во КВІЦ, 2009. – 464 с.
14. Указ Президента України «Про воєнну доктрину» від 15.06.2004 № 648/2004 [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
15. Указ Президента України «Про Доктрину інформаційної безпеки» від 08.07.2009 № 514/2009 [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
16. Указ Президента України «Про стратегію національної безпеки України» від 12.02.2007 №105/2007 [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
17. Штангрет А.М. Економічна безпека підприємства в умовах антикризового управління: концептуальне визначення та механізм забезпечення : моногр. / А. М. Штангрет, Я. В. Котляревський, М. М. Караїм. — Львів : Укр.акад.друкарства, 2012. — 288 с.
18. Ярочкин В.И. Секьюритология — наука о безопасности жизнедеятельности. — М.: „Осб-89”, 2000. — 400 с.
19. Ярочкин В.И. Служба безопасности коммерческого предприятия. — М., 1995.

Додаткова

1. Ареф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємства / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко. — К.: Європ. ун-т, 2004. — 170 с.
2. Бандурка О. М. Основи економічної безпеки : підруч. / О. М. Бандурка, В. Є. Духов, К. Я. Петрова, І. М. Червяков. — Х.: Нац. ун-т внутр. справ. — 2003. — 236 с.
3. Барановський О. Фінансова безпека : моногр. / О. Барановський. — К.: Фенікс, 1999. — 338с.
4. Бородіна О. О. Оцінка економічної безпеки підприємства / О. О. Бородіна // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр.: в 3 т. Т. І. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. — Вип. 183. — С. 33–41.
5. Бугай В. З. Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства / В. З. Бугай, В. М. Омельченко // Держава та регіони. — 2008. — № 1. — С. 34-39.
6. Бурков В. Н. Модели и механизмы управления безопасностью : моногр. / В. Н. Бурков, Е. В. Грацианский, С. И. Дзюбко, А. В. Щепкин. — М.: СИНТЕГ, 2001. — 154 с.
7. Егідес А. П. Психотехника синтонного общения / А. П. Егідес. — Воронеж.: Институт практической психологии. — НПО «НОДЭ». — 1996. — 42 с.
8. Екологізація суспільства : Соціальна роль та моделювання = Ecologization of society : Social role and modeling = Экологизация общества : Социальная роль и моделирование : моногр. / [Е. П. Семенюк, Т. В. Олянишен, В. М. Сеньківський, О. В. Мельников, Я. В. Котляревський] — Львів: Укр. акад. друкарства, 2012. — 460 с.
9. Карен Хорни Наши внутренние конфликты / Хорни Карен. — Академический проект, 2007. — 414 с.
10. Концепція економічної безпеки України. Ін-т екон. прогнозування / кер. проекту В. М. Геєць. — К.: Ін-т екон. прогнозування 1999. — 56 с.
11. Крутов В. Системні проблеми становлення та розвитку недержавних суб'єктів сектору безпеки підприємництва в Україні крізь призму забезпечення державою прав людини і громадянина / Крутов В. — 2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://security-ua.com>.
12. Крушельницька О. В. Управління персоналом: навч. посіб. / О. В. Крушельницька, Д. П. Мельничук. — К.: Кондор. — 2003. — 296 с.
13. Курдюмов С. П., Малинецкий Г. Г. Синергетика — теория самоорганизации: идеи, методы, перспективы. — М., 1983.
14. Соснин А.С., Прыгунов П.Я. Менеджмент безопасности. — К.: Изд-во Европ. ун-та, 2002.
15. Хакен Г. Информация и самоорганизация: Макроскопический подход к сложным системам. М., 1991.
16. Харченко Л.С., Ліпкан В.А., Логінов О.В. Інформаційна безпека України: Глосарій. — К.: Текст, 2004. — 136 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.dnopr.kiev.ua> - Офіційний сайт Держгірпромнагляду.
2. <http://www.mon.gov.ua> - Офіційний сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.
3. <http://www.mns.gov.ua> - Офіційний сайт Міністерства надзвичайних ситуацій України.
4. <http://www.social.org.ua> - Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.
5. <http://portal.rada.gov.ua> – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
6. <http://www.iacis.ru> – Официальный сайт Межпарламентской Ассамблеи государств–участников Содружества Независимых Государств (МПА СНГ).
7. <http://base.safework.ru/iloenc> - Энциклопедия по охране и безопасности труда МОТ.
8. <http://base.safework.ru/safework> - Библиотека безопасного труда МОТ.
9. <http://www.nau.ua> - Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».
10. <http://www.hydroecology.chnu.edu.ua>.
11. <http://ua.textreferat.com>.
12. <http://ukrref.com>.
13. <http://bookdn.com>.
14. <http://sites.znu.edu.ua>.